

Magtermelő állományaink múltja és jövője

Gondolatok erdőnevelési és erdőrendezési kérdésekről a hatóság szemszögéből

Az érdeklődő és figyelmes olvasó most biztosan felkapja a fejét. És a jelen? Mintha a szerző elfelejtkezett volna a jelenről. Talán nincsenek magtermelő állományaink? E szót azonban szándékosan nem hangsúlyoztam, mert magtermelő állományaink jelenlegi helyzete semmiképp sem tekinthető rózsásnak. Igaz, vannak kifejezetten pozitív jelek is, gondolok itt a fenntartásra pályázható egységáras támogatásra, vagy a nemzetközi összehasonlításban is magas szintű akác-maggazdálkodásra. Sok minden mással azonban nem tudunk büszkélkedni. Jóllehet az indulás többel kecsegtetett.

A magtermelő állományok az ötvenes, hatvanas években kerültek be a szakmai köztudatba. A tartalommal való feltöltéséért nagyon sok erdész kolléga dolgozott, tevékenykedett. Talán legismertebb ezen a téren (is) dr. Mátyás Vilmos munkássága, de meg kell említeni – a teljesség igénye nélkül – dr. Májér Antal, dr. Szappanos András, dr. Danszky István, Balázs József és dr. Bach István nevét is. Az ő munkásságuknak is köszönhető, hogy napjainkra a magtermelő állományok létjogosultságát szélesebb szakmai körökben sem kérdőjelezzük meg.

Pedig az induláskor a megalapozott szakmai irányelvek (Maggazdálkodási Utasítás 1958) mellett elsősorban az értékes, nagy produktivitású és kiváló minőségű faanyagot adó, elsősorban tölgy- és bükkállományok 'fűrész előli elmentése' volt – kimondva, kimondatlanul is – a cél. Az idősebb kollégák visszaemlékezései szerint, talán nincs is olyan része az országnak, ahol ne történtek volna ilyen jellegű állománymentések. A magtermelő állományok kijelölésük, ill. hivatalos bejegyzésük pillanatában ezáltal tabukká is váltak. Ez a 'tabusodás' sajnos a kollégák szemében egyben érint(het)etlenséget is jelentett. Sokszor az üzemtervi előírások szerinti fahasználatok elvégzésére sem fordítottak gondot, de gyakori volt az is, hogy az üzemtervezések során egyszerűen elfelejtettek mindenfajta használati tevékenységet az állományokban. Ennek eredményeképp napjainkban 20-30 éves érintetlenségi állapotban is találunk magtermelő állományokat.

A magára hagyott állományokkal két probléma adódik. Az egyik, hogy egy-

korú, sokszor elegyetlen, korábban intenzívebben kezelt (fahasznált) állományokról lévén szó, nincs kellően kialakult lombkorona-szinteztettség és faji sokféleség az állományokban. Ezen állományok önfenntartó képessége emiatt gyenge, semmiképp sem hasonlít a természetközeli állapotú erdőkhöz. A másik, hogy a hagyományostól eltérő szemléletmód szerint a magtermelő állományokban a magfák (javafák) hálózatát meglehetősen tágra kellene kialakítani, elsősorban az idejekorán elkezdett, folyamatosan és céltudatosan végzett törzskiválasztó gyéritésekkel. A gyéritések elmaradása miatt ezek az állományok 80-100 éves korukra 'besűrűsödtek', hálózatuk sokszor még a hagyományos, fatermesztési elsődleges rendeltetésű erdőkhöz képest is eltulzottan sűrű. Ennek megfelelően a koronák alulfejtettek, beszorultak, zászlósak, a fák gyökérrendszere pedig csökevényes, fejletlen. Ez az állapot a magfák esetében már később sem nagyon változik, mert – elérve, vagy sokszor túllépve az aktív fejlődési szakasz életani határát – a legjobb segítő szándék ellenére sem lehet a kialakult testtömeg-arányokon (korona-törzs-gyökérzet) jelentősen változtatni. Sőt, az egyes magtermelő állományokban tapasztaltak szerint, a magukra hagyott magfák jelentős hányadát 10-20 év alatt a szomszédos böhöncök elnyomják, beszorítják. Fénykoronák, erősen fejlett gyökérrendszer és kiváló kondicionális állapot hiányában az állományok képtelenek elfogadható mértékű és rendszerességű magtermésre. Kimondhatjuk, *a hazai magtermelő állományok zöme* – kivéve talán az akác

esetét – *szerkezetében, hálózataiban, strukturáltságában nem tölti be elsődleges rendeltetését, azaz nem képes szaporítóanyag-, mag- és csemete-forrásként működni.*

A táblázat az OECD-listás – nemzetközi származásigazolásra kötelezett – fafajok magtermelő állományainak származási körzetenkénti megoszlását mutatja. (Az egyes fafajok esetében a körzetek száma és határa eltérő a 91/1997. FM rendelet melléklete szerint.) Az összesen mintegy 4200 ha terület első hallásra soknak tűnik, de ez hazánk teljes erdőterületének csak alig 2 %-e. Az EU sok tagállamában ugyanez az arány 1-3% körüli érték, azaz egy nagyságrenddel magasabb arányt képviselnek a nemzeti erdővagyonon belül. Természetesen óva intenek mindenkit a sablonos összevetésektől és a szolgálai megalázkodástól. Uniós tagságunknak nem lesz sem előírt, és remélhetőleg önként vállalt feltétele sem a magtermelő állományok területének drasztikus növelése.

Ugyanis az EU-n belül is várhatóan megmarad a lehetőség – kisebb-nagyobb módosításokkal ugyan – a jelenleg legnagyobb volumenben előállított SZAZ, származásazonosított kategória használatára. A jelenleg is alkalmazott szaporítóanyag-rendszerünkön lényegében tehát nem szükséges változtatni. Azonban a magtermelő állományok egyfajta, az erdőgazdálkodást minősítő mutatónak is tekinthetők. Hiszen mindenhol a legjobb minőségű, legértékesebb erdőket választják ki ilyen célra. Sok tagországban csak magtermelő állományi szaporítóanyag kerülhet forga-

SZÁRMAZÁSI KÖRZET*	1	2	3	4	5	6	ÖSSZESEN
FAFAJOK	(ha)	(ha)	(ha)	(ha)	(ha)	(ha)	(ha)
<i>Alnus glutinosa</i>	3,9	13,9		3,4			21,2
<i>Carpinus betulus</i>	22,2						22,2
<i>Fagus sylvatica</i>	160,8	354,0	109,6	91,0	247,4		962,8
<i>Fraxinus angustifolia</i>	17,4		17,2				34,6
<i>Fraxinus excelsior</i>	0,8					28,7	29,5
<i>Juglans nigra</i>	4,7			32,5	20,6		57,8
<i>Larix decidua</i>	6,6		6,5				13,1
<i>Picea abies</i>	1,1		2,7				3,8
<i>Pinus nigra</i>				78,8			78,8
<i>Pinus sylvestris</i>	31,7	33,0		69,3			134,0
<i>Populus alba (P. canescens)</i>	1,7						1,7
<i>Quercus petraea</i>	92,5	45,2	231,3	174,8	149,9		693,7
<i>Quercus robur</i>	437,7	366,2	26,3	60,3	509,7		1400,2
<i>Robinia pseudoacacia</i>	701,1						701,1
<i>Tilia tomentosa</i>		34,2		2,9			37,1
ÖSSZESEN							4192,0

* A származási körzetek száma és határai fafajonként eltérőek a 91/1997. FM rendelet 2. melléklete szerint

lomba, garantálva ezzel a szaporító-
anyaggal szemben elvárt erdészeti – fa-
használati szempontok szerinti – minő-
ségét is. Leginkább azonban a csemete-
termelés minőségi szintjét érzékelteti a
magasabb genetikai értékű – magter-
melő állományi, plantázs, anyatelepi –
szaporító alapanyagok aránya. *Erdő-
gazdálkodásunk minőségi megítélésé-
nek javítása mellett saját szakmai érde-
künk is magtermelő állományaink te-
rületének növelése, melynek során az
uniós átlag tíz éven belüli megközelíté-
se reális cél lehet.*

A fenti gondolatok mentén fogal-
mazta meg az OMMI a magtermelő álló-
mányokkal kapcsolatos fejlesztési stra-
tégiáját. A gazdálkodókkal folyamatos
párbeszédben és közös munkával vá-
lasztjuk ki azokat a középkorú, kiváló
adottságú erdőállományokat, amelyek
bizottsági minősítés (értékelés) alapján
kerülnek magtermelő állományi beso-
rolásba. Elsősorban tölgy és bükk, mint
szakaszosan termő és erdőgazdálkodá-
sunk alapját képező fafajok állományai
kerülnek minősítésre, de az akác ki-
emelt szerepe is fennmarad a jövőben.
Az ábra az 1995–2002. időszakban mi-
nősített magtermelő állományok fafa-
jonkénti megoszlását mutatja. Az akác
magas arányát a gazdálkodói érdekelt-
ség magyarázza. Az állományok kivá-
lasztásánál a következő, sok EU-s tagál-
lamban is alkalmazott, szempontokat
vesszük figyelembe:

- Legalább 10 ha-os terület
- Az állomány átlagosnál jobb minő-
ségi (törzsegyenesség, villásodás stb.)
egyöntetűsége
- Kiváló termőhelyi adottságok (1-3.
termőhelyi osztály)
- Második szint jelenléte vagy kiala-
kulásának lehetősége
- Az első vagy második törzskivá-
lasztó gyérités előtti állapot

A minimális 10 hektáros terület a leg-

újabb genetikai kutatási eredmények
alapján került megállapításra. Alapja,
hogy a tényleges populációméret (a
szaporodásban résztvevő egyedek
összege a populáció) több tíz hektá-
ros nagyságrendű az erdei fafajok ese-
tében. Gyakorlatias kompromisszum-
nak tűnik a 10 hektáros határérték. A
Bakonybéli Erdészetenél 2000-ben mi-
nősített 100 hektár feletti bükkös tömb
már ilyen szempontok szerint került ki-
választásra, megcélözva ezzel egy opti-
mális gazdálkodási területnagyságot is,
ahol a magtermelő állományokra vo-
natkozó sajátos erdészeti beavatkozá-
sok gazdaságosan folytathatók.

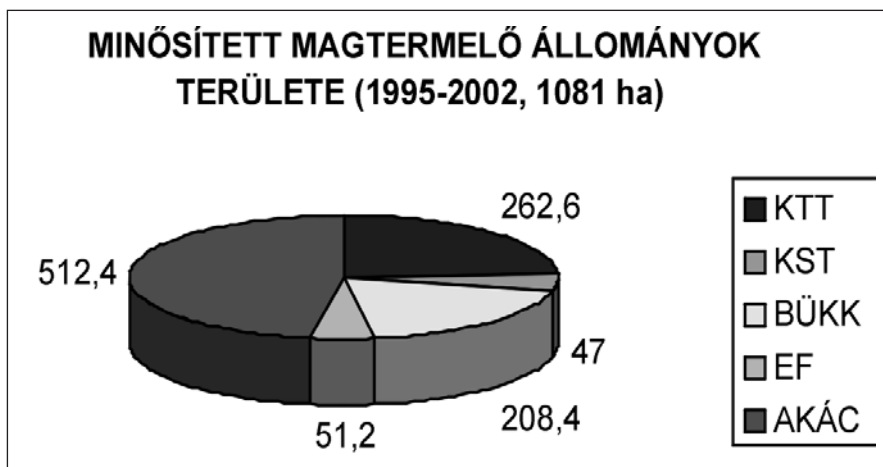
Az állomány minőségének megítélé-
sében a korábban is alkalmazott, tulaj-
donságonként 1-5 értékpont közötti
osztályozás játszik főszerepet. A bizott-
sági szakértők által, mintaterületeken
elvégzett minősítés számítógépes kiér-
tékelését az OMMI-ban végezzük el. A
minimális értékhatár feletti állományo-
kat magtermelő állományként regisztrá-
ljuk.

Az átlagosnál magasabb vágásérett-
ségi kort csak jó termőhelyi körülmé-
nyek között lehet megcélözni. A fák jó
egészségi kondíciójának biztosítéka és
a minőségi fatermesztés lehetősége is
az átlagosnál jobb termőhelyeken kép-
zelhető csak el. A magas genetikai mi-
nőségnek ezért kell párosulnia a jó ter-
mőhelyi viszonyokkal.

A második szint feladata a ritka háló-
zatban levő magfák alatti záródás, ezzel
a talajárnyalás és gyommentes állapot
biztosítása. A jól záródó második szint
árnyalja a magfák törzsét is, lehetővé té-
ve a minőségi rönkanyag termesztését
is. *A nyugat-európai példák szerint a
jól kezelt magtermelő állományok kivá-
ló magfáit egyedi árverésen igen magas
árszinten értékesítik. Véleményem sze-
rint a magtermelés, mint elsődleges
rendeltetés mellett a minőségi fater-
mesztés is hasonlóképp megoldható a
bázis állományokban.*

A véghasználati korra megcélzott,
90-120 db/ha magfa-hálózat fokozatos
kialakítása talán a legfontosabb feladat
magtermelő állományainkban, amit a
törzskiválasztó gyéritésekkel kell elke-
zdenünk. Tölgyeseink és a bükk eseté-
ben 50-70 (80) év között, 3-4 fokozat-
ban elvégzett gyéritések feladata a mag-
fák fokozatos növőtér-kialakítása, első-
sorban felső szintű belenyúlásokkal,
egyidejűleg a második szint fokozott kí-
mélésével. A hagyományosnak mond-
ható, 'gyakran, mérsékelt' elv alkal-
mazása tökéletesen illeszkedik a fenti
stratégiába.

Az elmúlt évek tapasztalatai szerint a
jelenlegi erdőrendezési és erdőfelü-
gyeleti rendszer nem lehet igazán ké-
pes a magtermelő állományokban vé-
gzendő fahasználati munkák ésszerű, a
hatóság által is dokumentálható leve-
zénylésére. Ennek oka nagy részben a
jogsabályi kötöttségekben rejlik. A je-
lenlegi rendszer nem tudja rugalmasan
kezeleni, hogy egy állományban akár
négy, esetleg öt törzskiválasztó gyérités
is lehet, amelyek befejezési ideje 80-90
éves korba is átcúsúzik. A munkák fen-
tebb ismertetett jellege, valamint a meg-
célzott magas 120-160 (180) éves vágás-
korhoz viszonyított közepes korosztályi
érintettség miatt törzskiválasztó gyéri-
tést végzünk akkor is, ha ezt az erdő-
szeti hatóság nem ismeri el. A hagyó-
mányos erdőkben már növedékfokozó
gyéritési szakasznak számító 70-90 év a
140-160 éves véghasználati kor 50-65%-
ának számít. A kérdés nem csak elvi je-
lentőségű. Az erdőfenntartási járulékot
a törzskiválasztó gyéritések esetében

nem kell megfizetni, és az így felszabaduló 'extra bevétel' a gazdálkodó a gyérítések magasabb költségeinek fedezésére tudja fordítani. Az OMMI által előírt és ellenőrzött munkák, így pl. a jelölések magasabb munkadíja, a többlet festékköltségek, a kíméletes fahasználati technológiák kisebb termelékenységű és jövedelmezősége számításaink szerint – országrészenként ugyan eltérő mértékben – egyensúlyban vannak a járulékok összegével.

A legtöbb esetben az AESZ részéről elfogadják szakmai és gazdaságossági érveinket, de megfelelően egyértelmű jogszabályi háttér hiányában leginkább csak a gazdálkodóval szembeni jóindulatra futja a lehetőségekből.

Egyértelmű javulás következhetne be a vonatkozó jogszabályok kedvező módosításával. Az erdőtörvény végrehajtási rendeletének (29/1997. /IV. 30./ FM rendelet) 102.§-ának 2. bekezdésében levő meghatározás módosítására tettünk javaslatot az alábbi szöveggel:

„(2) Nem kell erdőfenntartási járulékot fizetni a növedékfokozó gyérítések és végbasználatok során kitermelt elhalt faanyag után, ha annak mennyisége az erdészeti hatóság részéről a fakitermelés engedélyezése vagy ellenőrzése során egyértelműen megállapítható volt, és mennyisége meghaladja az erdőrésztel élőfakészletének öt százalékát.”

Továbbá nem kell erdőfenntartási járulékot fizetni az OMMI által nyilvántartott, az erdőtörvényben meghatározott vágásérettségi kor 70%-át el nem ért magtermelő állományokban végzett növedékfokozó gyérítések után, ha a munkákat az OMMI engedélyével és szakmai irányításával (jegyzőkönyvi jóváhagyásával) végezték el. Az elengedett járulékok összege teljes mértékben az OMMI által jóváhagyott magtermelő állományi külön feladatok elvégzésére fordítandó.

Ha a változtatást az FVM elfogadja, a magtermelő állományok jelenleg legégetőbb problémája oldódna meg. Meggyőződésünk szerint a legtöbb esetben a természeti, termőhelyi adottságok, valamint a gazdálkodói és hatósági érdekek együttesen rendelkezésre állnak, ami alapján a magtermelő állományok fentebb vázolt kezelését el lehet kezdeni. Hosszú távon azonban feltétlenül szükséges a gazdálkodók anyagi érdekelttségét is megteremteni, hatósági szabályozási eszközökkel biztosítani. A jelenlegi területi adatok alapján a következő számokkal kalkulálhatunk.

Egy tízéves üzemtervi ciklusban az állományok mintegy 50%-a kerülhet gyérítésre, ami a 4200 ha felét, azaz 2100 ha-t, éves átlagban lebontva 210 hektár gyérítési területet jelent. A kalkulációnál figyelembe vettük a vágásérettségi kor 70%-ában meghúzott korhatárt is, ami egy 140 éves bükkös esetében 98 éves határt jelent. Hektáronként 50 köbméter átlagos fatömeggel számolva – amiben benne van a legjobb bükkösök, valamint a gyengébb akácok fatömege is – 10 500 köbméter kitermelt gyérítési fatömegről beszélhetünk. Ezután a be nem fizetett járulékok összege – jelenlegi áron 1300 Ft átlagos értéket alapul véve – országosan is csak 13,65 millió Ft lenne évente. A javasolt fejlesztéseket figyelembe véve, a területnagyságot fokozatosan háromszorosára növelve is csak 40-45 millió forintot ki nem fizetett 'támogatást', ill. elmaradt bevételt jelentene az Erdészeti Alap költségvetésében. Tekintettel a kérdéskör szakmai súlyára, véleményem szerint, ez az összeg nem jelent(het) túlzott megterhelést erdőgazdálkodásunkra. Hatása

azonban már középtávon, 5-15 év alatt mérhető lenne mind a magtermelő állományok területének növekedésében, mind azok állományszerkezetének fejlődésében és várhatóan a begyűjtött szaporító alapanyag mennyiségének növekedésében.

Együttműködési megállapodás

Őri István, a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium közigazgatási államtitkára, valamint Béndek József, a Határőrség országos parancsnoka együttműködési megállapodást írt alá a védett fajok megóvása érdekében.

A megállapodás alapján a nemzeti park és a határőr igazgatóságok, valamint az országos szakmai irányító szervek hatósági és szakmai együttműködése valósul meg. A két szervezet közös célja a természetvédelmi jogszabályok

és érdekek kiemelt érvényesítése. A megállapodásban kötelezettséget vállalnak az államhatár rendjét sértő cselekmények, így például a védett fajok kereskedelmének megelőzésére, illetve a bűncselekmények felderítésére. Kölcsonös továbbképzési lehetőséget biztosítanak egymásnak, közös feladataikat összehangolva hajtják végre. A Határőrség és a Természetvédelmi Hivatal tájékoztatják egymást a szakterületüket érintő hatályos jogszabályokról.

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

Az Állami Erdészeti Szolgálat Miskolci Igazgatósága **erdőfelügyelői** munkakör betöltésére okleveles erdőmérnökök jelentkezését várja. Az alkalmazásnál előnyt jelent 3 év szakmai – különösen erdőtervezői – gyakorlat, számítástechnikai ismeret, gépjárművezetői jogosítvány.

A pályázatnak tartalmaznia kell:

- szakmai önéletrajzot,
- a diploma másolatát
- erkölcsi bizonyítványt

Az illetmény a köztisztviselők jogállásáról szóló 1992. évi XXIII. törvénynek megfelelően kerül megállapításra. Tartós munkavállalás esetén szolgálati lakás biztosított.

A pályázatot az Állami Erdészeti Szolgálat Miskolci Igazgatósága címére (3535 Miskolc, Árpád u. 90.) kérjük eljuttatni. További információ kapható Bényei Sándor igazgatóhelyettestől, tel.: 46/531-022.